

Роман Гуменюк

студент,

Західноукраїнський національний університет

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ І ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ В УМОВАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Суспільне виробництво базується на використанні природних ресурсів, які є елементами природи і використовуються як джерело засобів існування людства. Серед всіх природних ресурсів найважливіше значення має земля. Вона зі своїми ґрунтами, надрами, лісами, водними екосистемами, внаслідок прикладання до неї людської праці, стає основною продуктивною силою. У сільському господарстві земля є основним засобом виробництва і головною продуктивною силою, завдяки своїй родючості, тобто здатності забезпечувати рослини всіма необхідними поживними речовинами, обмеженості в розмірах, просторовості. Земля вимагає особливого підходу до організації її використання. Маючи обмежені розміри, вона є предметом конкуренції різних галузей господарського комплексу. Тому проблема їх оптимального розподілу на сучасному етапі набуває особливо важливого значення. Крім того, у сільському господарстві земля водночас є і предметом праці. У процесі обробки землю піддають різним формам впливу. Завдання полягає в тому, щоб цей вплив не руйнував структуру ґрунту, зберігав його властивості, створював умови для підвищення родючості земельних ділянок. Земля в Україні є основним національним багатством.

Земельні ресурси мають низку специфічних особливостей, які суттєво відрізняють її від інших засобів виробництва і значно впливають на економіку аграрних підприємств. По-перше, не будучи результатом людської праці, земля не має вартості й не може бути заново створена. Останнє обумовлюється тим, що на створення 1 см шару ґрунту потрібно, за різними оцінками, від 50 до 100 років. При використанні землі не робляться амортизаційні відрахування, а отже вона не бере поки що участі в формуванні собівартості сільськогосподарської продукції. Враховуючи функціональну роль землі як безпосереднього творця споживчих вартостей, зазначимо, що землю не можна нічим замінити, без неї не може проходити виробничий процес. По-друге, земля – територіально обмежена, її поверхню не можна збільшити. По-третє, використання земельних ділянок пов'язано з постійним місцем їх розташування. Земельні ділянки не можна переміщувати з місця на місце, на відміну використання інших засобів і предметів праці, не пов'язаних з постійним місцем. Земельні ділянки відрізняються не лише за вмістом поживних речовин у ґрунті, а й за рельєфом та іншими ознаками. Це об'єктивний фактор. Його необхідно брати до уваги, складаючи плани виробництва і здійснюючи порівняння економічної оцінки діяльності окремих підприємств, оскільки за однакового вкладення праці та засобів на одиницю площі результати в кількості отриманої продукції можуть

бути різними. Під дією людини ці відмінності можуть згладжуватись або поглиблюватись, впливаючи на рівень продуктивності праці, собівартість продукції й інші показники економічної ефективності аграрних підприємств. Неправильне використання землі може, в кінцевому підсумку, звести нанівець роль і значення всіх інших чинників виробництва. [1]

Якщо правильно використовувати землю, вона не зношується і не погіршується, а на противагу іншим засобам виробництва, створеним людською працею, навпаки, поліпшується і підвищує свою продуктивність. Тому здійснення ефективної підприємницької діяльності в аграрній галузі у сучасних умовах потребує перебудови економічних відносин у селі та регулювання земельних відносин з боку держави. І зараз особливої уваги потребує вивчення можливостей впровадження в нашій країні ринку землі як завершального етапу вдосконалення земельних відносин. Рациональне використання земельних ресурсів містить в собі 2 складових: екологічну та економічну. Економічна складова ґрунтується на інтересах сільгоспвиробників, тобто зменшенні витрат на виробництво продукції, що, в свою чергу, призводить до зменшення заходів з охорони ґрунтів, недотримання агротехнологій, застосування надмірної кількості хімічних засобів тощо. Таким чином, рациональне використання земельних ресурсів має базуватись на дотриманні: необхідного рівня вмісту поживних речовин у ґрунті, запобіганні різних видів ерозії, дотриманні сівозмін, вирощуванні екологічно чистої продукції, зменшенні розораності, використанні земель за цільовим призначенням.

В сучасних умовах ефективно використання землі ґрунтується на передачі її тим юридичним і фізичним особам, з метою використовувати землю єдиними суцільними масивами. Здійснюваний таким чином землеустрій ґрунтується на застосуванні орендних відносин, які є особливою та поширеною формою реалізації земельної власності й управління використанням землі. Також в оренді повинні бути не тільки земельні ділянки, але і майно орендодавця, ползахисні лісосмуги, шляхова мережа, інші угіддя, які знаходяться у межах контуру орендованих сільськогосподарських земель (сіножаті, пасовища, землі під водою, лісом і т. ін.). Тобто мова йде про цілісні земельно-майнові комплекси, а не окремі частки земельних угідь. Механізм землекористування на засадах оренди передбачає здійснення не тільки орендних виплат, але й сплату податків за землю. Вказані кошти можна застосувати для покращення земельних ресурсів, охорони та відтворення ґрунтів [6].

Як результат, більшість земельних ділянок обробляються не орендодавцями, які зацікавлені бачити землю протягом багатьох років як ресурс, який можуть використовувати, продавати або успадковувати дітям, але для орендарів, це бізнес в першу чергу і вони намагається збільшити прибуток у найкоротші терміни. У своїй діяльності сільгоспвиробники, як правило, орієнтуються на однорічні культури з привабливими цінами, переважно зернові та олійні. За даними Держстату України, площа сільськогосподарських угідь країни залишилася в основному незмінною з 1990-х років, залишившись на рівні 42 мільйонів гектарів, але загальна кількість внесених мінеральних добрив у

1990 році становила 4414 тис. т, а в 2018 році - 2028, 0 тис. т, що менше вдвічі. Площі, оброблені органічними добривами, зменшилися з 5,5 млн. га до 0,5 млн. га, що в 11 разів менше. Вміст гумусу в чорноземах за останні 20 років знизився на 0,22%, з 3,36% до 3,14%. Це суттєве відхилення, оскільки потрібно 25-30 років, щоб ґрунт виріс на 0,1 відсотка у природних умовах. З цією швидкістю через 75-80 років можна забути про «славу українських чорноземів».

Аналіз статистичної звітності Тернопільської області показує, що більшість землекористувачів не проводить заходів, спрямованих на збереження родючості ґрунтів, а структура посівних площ не відповідає науково обґрунтованим вимогам. Якщо тенденція зберігатиметься і надалі, то в недалекому майбутньому Україна може опинитися на порозі гумусового голоду – серйозної екологічної катастрофи.

Спостереження свідчать, що це все призводить до забруднення і виснаження ґрунтів за відсутності добрив, а частіше за недбалого господарювання. Постійне використання мінеральних добрив та збільшення кількості їх внесення можуть в подальшому призвести до екологічного лиха, зокрема, втрачання якості питної води. Вважається, що такі негативні тенденції відбуваються із за відсутності повноцінного ринку земельних ресурсів.

Потрібно відзначити, що управління землекористуванням має своїм завданням також збільшення родючості ґрунтів, досягнення бездефіцитного балансу гумусу, поступове його збільшення та відтворення в їх орному шарі. Найбільш доступним, простим і, в той же час, економічно вигідним та доцільним джерелом нагромадження гумусу є розширення посівів багаторічних злаково-бобових культур, дотримання структури сівозмін, внесення органічних добрив, використання екологічнобезпечних машинно-тракторних агрегатів. Розробляючи проекти землеустрою, не достатньо зосереджуватися лише на екологічному аспекті проектних рішень.

Потрібно застосовувати принципово нові управлінські рішення, згідно з якими екологічна ефективність повинна супроводжуватись вигідними економічними показниками використання землі [2]. Це означає, що при проектуванні систем сівозмін та їх впровадженні у практику господарювання аналіз балансу гумусу у ґрунтах має супроводжуватися визначенням обсягів урожайності сільськогосподарських культур, їх потенціалу, рентабельності та доходності виробництва. Іншими словами, управлінські рішення повинні передбачати еколого-економічні наслідки впровадження сівозмін.

Необхідно зазначити, що в системі організаційного забезпечення управління землекористуванням важливе місце належить його принципам. Найважливішими з них є принципи науковості, об'єктивності, економічної доцільності, зворотного зв'язку, врахування особливостей регіонів, диференційованого використання земель. Проте ці принципи не сприймаються та послідовно не використовуються у виробленні та здійсненні управлінських рішень. Тому це повинна бути закрыта сукупність принципів, яка б носила еволюційний характер свого розвитку.

Розвиток різних форм власності на землю з домінуванням земель приватної власності в структурі сільськогосподарських угідь як основи землеустрою призвів до розподілу прав та обов'язків між суб'єктами земельних відносин і державними органами управління земельними ресурсами з делегуванням значних повноважень суб'єктам господарювання [6]. На даному рівні нормативно-правової бази практично не відпрацьовано методи та механізми впровадження й застосування матеріалів національної та регіональних програм прогнозування, планування й організації раціонального використання земель. Вимоги щодо обов'язковості здійснення організації території сільськогосподарських підприємств, домогосподарств, сільських територій практично не дотримуються.

Список використаних джерел

1. Добряк Д. С. До авторів і читачів журналу .[Текст]:навч. посіб./Д. С. Добряк // Землеустрій і кадастр– 2004. –№ 1–2. – С. 3.
- 2 . Загурський О. М. Державне регулювання ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення / О. М. Загурський // Економіка АПК. – 2008. – № 12. – С. 100-107.
- 3.Федоров М. М. Економічні проблеми земельних відносин у сільському господарстві .[Текст]:навч. посіб..[Текст]:навч. посіб/М. М. Федоров. – Київ, 1998. – 263 с.
4. Карпенко А.М. Шляхи удосконалення використання земельних ресурсів у сільськогосподарському виробництві / А.М. Карпенко // Вісник Білоцерківського державного аграрного університету : зб. наук. праць. – Вип. 63. – Біла Церква, 2009. – С. 143-146.
5. Черевко Г. Земельні відносини як чинник ефективності використання землі / Г. Черевко,Г. Земляна .[Текст]:навч. посіб.// Аграрна економіка: земельні відносини і використання землі. – 2010. – Т. 3. –№ 1–2. – с. 51–58.
6. Гунченко О.В. Теоретико-методичні аспекти оцінки економічної ефективності використання земель сільськогосподарських підприємств /О.В.Гунченко// Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва – 2011 – С.1-8
7. Зінченко О.І. Рослинництво: підручник / О.І. Зінченко, В.Н. Салатенко, М.А. Білоножко; за ред. О.І. Зінченка. – К.: Аграр. освіта, 2001. – 591 с.
8. Закон України «Про охорону земель» від 19.06.2003 – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15>
9. Охорона і раціональне використання земельних ресурсів – пріоритет в збереженні екосистеми – Режим доступу: <https://uman-rda.gov.ua/news/1585056797/>
10. Сільське господарство. – Режим доступу: <http://library.te.ua/proekti/tsentr-vkno-v-ameriku/news/agriculture/>